

Lidové stavby Středočeského kraje

Informace ke Dnům lidové architektury Středočeského kraje 2020 lze získat v regionálních informačních centrech, muzeích, kulturních zařízeních a rovněž na webových stránkách: www.lidove-stavby.cz; www.skanzenkourim.cz; www.kr-stredocesky.cz; www.npu.cz; www.cestyapamatky.cz, dostupné internetové zdroje
Grafická úprava: Ondřej Grygar
Osvět a tisk: WAMAK CZ s.r.o., Nerudova 855/25, Hradec Králové

Hlavní pořadatelé

Podpora a spolupráce

Mediační partner

PROPAMÁTKY internetový portál

hospodářských objektů pravděpodobně z 1. poloviny 19. století stojících ve dvoře usedlosti čp. 14, jedná se o přízemní roubené stavení s komorou a kolnou a na něj navazující dvoupodlažní kamenný špýchar s pavlačí v patře, tyto dlouhodobě neudržované stavby současný vlastník postupně citlivě opravuje.

13/ Žďánice, okr. Kolín

Osada Žďánice ležící asi 6 km jižně od Kouřimi vznikla pravděpodobně někdy během 9. nebo 10. století v podhradí zdejšího raně středověkého slovanského zlického hradiště, které se nacházelo na ostrožně terénního zlomu nad dnešní obcí, původně ale ves stála ve svahu kolem kostela sv. Havla, písemně doloženého v polovině 14. století,

pravděpodobně však staršího románského původu, který byl upravován barokně roku 1629 a v polovině 18. století a pak zásadně v letech 1888–1890, kdy získal svůj současný vzhled; osamocený kostel v zalesněném úbočí je dnes jediným viditelným pozůstatkem středověké vesnice, jež byla koncem 14. století z dosud neznámých příčin přemístěna do nynější polohy; nedaleko kostela v dominantní pozici na bývalé akropoli zaniklého hradiště se tyčí monumentální památník, připomínající pozůstatky antického chrámu, byl vybudován v letech 1935–1936 podle návrhu arch. Otakara Koutského na paměť významného prvorepublikového politika a ministerského předsedy Antonína Švehly, tvořil ho 25 metrů dlouhý železobetonový půlkruh s nápisem „Těm, kdo se zasloužili o hospodářskou a politickou svobodu zemědělského lidu“ neseny 6 sloupy z žulových kvádrů a k němu vedoucí široká schodišťová rampa, uprostřed stál dvoumetrový žulový obelisk s bustou Antonína Švehly, památník se poté stal němým, ale výmluvným mementem dějinných zvrátů naší země ve 20. století – záhy po německé okupaci v roce 1939 byl zrušen a busta, desky i nápisy odstraněny, po válce roku 1946 došlo k jeho přejmenování na „Památník obětem fašismu Kolínska, Československa a Kouřimska“ a jména zavražděných a padlých převážně židovského původu byla vryta do obelisku, s nástupem komunistického režimu v roce 1948 se proměnil na „Památník obětem nacismu a padlým bojovníkům za svobodu“ a následovalo vyběhnutí nedávno vyrytých jmen, roku 1982 byly z památníku odstraněny všechny stávající nápisy a desky s úmyslem ho zrušit a zlikvidovat, proti tomuto záměru soudobých státních a stranických orgánů se ale postavili občané Žďánic a podařilo se jim památník uchránit, po roce 1989 dala obec jeho území pietně upravit a nyní již bez nových dedikací pouze symbolizuje neklidné uplynulé století a pomalu pohlcován okolní bujnou vegetací se stále více blíží romantické představě starověkých ruin, i nadále je však od něj překrásný výhled na Kouřimsko a Kutnohorskou.

14/ Bylany, okr. Kutná Hora

Malá ves ležící v západním předpolí Kutné Hory, do jejíž hornické aglomerace ve středověku patřila, vešla ve všeobecnou známost díky rozsáhlému neolitickému sídlišti s tzv. dlouhými domy, odkrytému archeologickým výzkumem v 50. letech minulého století; poprvé je zmiňována roku 1142 a má tedy raně středověký

8

původ, centrem osady je nevelká silnicová náves, částečně druhotně zastavěná, vzniklá na křižovatce tří cest, na jejím severním okraji se podél komunikace rozšířila koncem 18. století chalupnická zástavba; od 2. poloviny 20. století se vesnice prakticky nerozvíjela, což se projevilo chátráním stavebního fondu, ale na druhé straně jen minimem nevhodných stavebních aktivit narušujících historickou tvářnost sídla; nejceněnějšími památkami lidového stavitelství jsou pozdně barokní a klasicistní statky čp. 21 a 25, dále klasicistní usedlosti čp. 18, 19, 29, 30, 35 a také zástupci neorenesanční a eklektické architektury konce 19. století (například čp. 17), poblíž vsi se na potoku Bylanka dochovaly zajímavé mlýny čp. 26 a 79 z doby kolem roku 1800; uprostřed polí v mírném svahu u silnice mezi Bylany a Přitoky nelze přehlédnout výklenkovou kapličku sv. Vojtěcha z roku 1892 s barokní sochou světce stojící nad vydatným pramenem, kterým byla ve středověku zásobována Kutná Hora pitnou vodou za pomoci velmi dobře zachovalého akvaduktu, postaveného koncem 15. století přes údolí potoka severovýchodně od vsi.

15/ Hořany, okr. Nymburk

Nevelká ves ležící jihovýchodně poblíž Poříčan, zmiňovaná první roku 1282, představuje jeden z mála dosud poměrně dobře zchovalých a novodobou výstavbou výrazněji nenarušených příkladů středověkých kolonizačních vesnických sídel na Československu a Kolínsku; charakteristická je rozlehlá a kolonizací zalesněná velkým usedlostmi v dnešní podobě pocházejícími přibližně z 2. poloviny 19. a 1. poloviny 20. století, ojedinělými příklady starší klasicistní zástavby jsou výměnek čp. 71 a brána u čp. 19, další domy mají náročné řešené eklektické fasády (např. čp. 2, 3, 8, 26) a u některých se projevují i vlivy kubismu (čp. 11 a 18); uprostřed příznivě působící návsi stojí kaple Panny Marie z roku 1896.

16/ Svatbín, okr. Praha-východ

Ves Svatbín první zmiňovaná roku 1359 (až do roku 1923 nesla historický název Svrabov) je situována v těsné blízkosti Kostelce nad Černými lesy, od jehož východního okraje ji odděluje pouze mělké zalesněné údolí Jalového potoka; její vznik patrně souvisí s kolonizací Čermokostecka ve 13. století, ale dnešní

pravidelná velkorysá dispozice osady je až dílem vrcholně středověké přeměny staršího osídlení této oblasti; během třicetileté války byla stejně jako celé Čermokostecko silně postižena a hrozil jí zánik; centrem obce je oválná přírodní travnatá náves, kolem níž jsou soustředěny šitově orientované usedlosti a v jejímž středu stojí zajímavá zvonička z počátku 19. století a kamenný kříž z roku 1865; starší zástavba se dochovala jen sporadicky (například čp. 6), většina usedlostí pochází z konce 19. a zejména 1. třetiny 20. století a uchovala si svou podobu včetně jednoduché geometrické výzdoby (jmenovitě čp. 7, 8, 17, 18, 26, 43, 46); historické jádro vesnice nebylo zásadněji zasaženo nevhodnými novodobými úpravami a modernizacemi ani novou výstavbou a zachovala se tak i jeho původní středověká půdorysná kompozice, proto zde také bylo roku 1996 vyhlášeno ochranné památkové pásmo.

9

17/ Kozojedy, okr. Praha-východ

První zmínka o vsi ležící v těsném sousedství jižně od Kostelce nad Černými lesy pochází z roku 1352, ale její podstatně starší založení dokládá existence pozdně románského kostela sv. Martina z 1. třetiny 13. století, u něhož se kdysi vesnice rozkládala; jelikož zde ale vysychal pramen vody, celá ves se poměrně záhy

koncem 14. století přestěhovala necelý kilometr jihovýchodně k jinému vydatnějšímu vodnímu zdroji a na původním místě zůstal stát jen samotný kostel, který byl ale ještě předtím patrně někdy v 70. letech 14. století goticky přestavěn a zároveň došlo k přístavbě boční kaple (nyní sakristie) k severní straně lodi, další barokní úpravy především interiéru kostela se uskutečnily v letech 1673 a 1769; dnes působí na planině v polích osamoceně stojící kostel ojedinělým dojmem.

18/ Konojedy, okr. Praha – východ

Obec je situována asi 6 km jižně od Kostelce nad Černými lesy v mírně zvlněné krajině Čermokostecka, poprvé je v písemných pramenech uvedena roku 1352, ale vznikla pravděpodobně již dříve ve 13. století v souvislosti s kolonizací zalesněného území Čermokostecka; dosud je stále dobře čitelný její středověký půdorys se svažitou silnicovou

návsi, jež se na dolním konci rozšiřuje a vyplňuje ji dodatečně drobnější chalupnická zástavba, na druhé straně návsi v jejím nejvyšším bodě stojí pozdně barokní kostel sv. Václava, nově vybudovaný v letech 1776–1777 na místě staršího gotického kostela; v historickém jádru vsi se dochovalo několik zajímavých lidových staveb, mezi něž patří ojedinělý zbytek roubené stavby v čp. 33, dále klasicistní domy s polovalbovými střechami čp. 2, 57, 71 a brána u čp. 38 a pak novější usedlosti z konce 19. a počátku 20. století s jednoduchou eklektickou výzdobou fasád, například čp. 28, 38, 48, 74, 102, 104; Konojedy jsou jedním z posledních vesnických sídel tohoto regionu se zachovalou urbanistickou strukturou i hmotovou skladbou zástavby, navíc s výraznou siluetou kostela, která se uplatňuje rovněž v dálkových pohledech svými panoramatickými kvalitami.

19/ Lensedly (VPZ), okr. Praha-východ

Mená vesnice rozložená na poměrně příkrých protilehlých svazích potočního údolí se nachází v těsném sousedství dálnice D1 asi 7 km jihovýchodně od Mnichovic v Posázaví; poprvé se v písemných pramenech zmiňuje roku 1415, ale vznikla patrně již dříve v kolonizačním období; šitově orientované usedlosti jsou s malými odstupy

řazeny po obou stranách dosti strmé obdélné návsi na obou stranách údolí, zatímco mladší chalupnická zástavba se rozšířila podél cest nad návsi a na dně údolí; cenný soubor lidové staveb je reprezentován

10

jednak starší roubenou architekturou z 2. poloviny 18. a počátku 19. století (čp. 14, 17, 22 a snad i 9 a 16, stodoly u čp. 12 a 14 a komora u čp. 2) a neméně zajímavými zděnými domy z 2. poloviny 19. století (zejména čp. 12 a 13 s křídlovými štíty, dále čp. 18, 21, 23, 26, 29), prostředí návsi příznivě doplňuje zvonička z červeného pískovce s datací 1886 a vysoký stromový porost; dopravně izolovaná ves si uchovala pozdější zásahy nedotčenou prostorovou i hmotovou kompozici a malebnou tvářnost a byla proto po zásluze vyhlášena roku 1995 vesnickou památkovou zónou.

20/ Losiny (VPZ), okr. Kutná Hora

Nevelká ves situovaná v kopcovitém a lesnatém terénu Posázaví v krajinářsky působivě poloze ve svahu nad hlubokým údolím Losinského potoka je vzdušnou čarou vzdálena od Kácova jen asi 3 km na severovýchod, ale po silnici, která v Losinách končí, musíme urazit trasu skoro 12 km; její středověký původ prokazuje první zmínka v písemných pramenech z roku 1371; osada má nepravidelný půdorys, jenž

do značné míry souvisí se složitou terénní konfigurací, jeho základem je pět větších usedlostí v horní části zástavby, přirozené centrum pak vzniklo na křižení několika místních cest u bývalé několikrát přestavované trze čp. 7 (nepřilíhají citlivě rekonstruované přízemní stavby se sgrafitovou fasádou), v jejímž okolí vyrostly v pozdějším období ulicovitě řádky chalupnických stavení; Losiny představují mimořádně cenný soubor roubené lidové architektury z poslední třetiny 18. a počátku 19. století tvořené usedlostmi čp. 2, 3, 4, stodolou u čp. 1 a dalšími hospodářskými objekty, doplněnými hodnotnými zděnými stavbami čp. 1, 8, 9, 22, 31, 32 z 2. poloviny 19. a počátku 20. století a prostou kaplí s bedněnou nástavbou zvonic z 19. století; díky svým architektonickým kvalitám a neporušené urbanistické skladbě dochované ve vazbě na okolní poutavý krajinný rámeček byly Losiny roku 2004 vyhlášeny vesnickou památkovou zónou.

21/ Filipov, okr. Kutná Hora

Zcela ojedinělým sídelním útvarům je pozoruhodná osada Filipov situovaná jihovýchodně poblíž Čáslavi, vzniklá na místě staršího barokního panského dvora se zámekem, který zde nechal postavit po roce 1760 Filip Krakovský z Kolovrat (od té doby nese jeho jméno), ten dala v letech 1863–1865 zcela přestavět Emilie Boleslavská

z Rittersteinu stavitel Karlem Šelem ve stylu anglické neogotiky, jenž vytvořil pozdně romantický architektonicky jednotně řešený unikátní areál skládající se zámku, hospodářských budov a drobných domků pro zaměstnance zámku a velkostatku s typickými stavebními prvky jakými jsou stupňovité štíty, cimbuří, střílnová okna a věžičky; v druhé polovině minulého století neprováděnou údržbou zdevastovaný komplex se teprve počátkem tohoto století začíná postupně opravovat, v zámeckých budovách zřídil nový vlastník po celkové obnově Alzheimercentrum; v nedalekém rozlehlém areálu bývalého vojenského autoparku sídlí Muzeum zemědělské techniky Čáslav – pobočka Národního zemědělského muzea s početnými sbírkami traktorů, oradel a jiných zemědělských strojů.

11

Lidové stavby Středočeského kraje

Putování za lidovými stavbami podél říčky Výrovky

18. – 26. července 2020

se slavnostním zahájením v Muzeu lidových staveb v Kouřimi v sobotu 18. července 2020

Letos proběhne již 8. ročník Dnů lidové architektury Čech, Moravy a Slezska. V předchozích třech letech uspořádal Středočeský kraj Dny lidové architektury v Muzeu lidových staveb středního Povltaví ve Vysokém Chlumu (2017), v Polabském národopisném muzeu v Přerově nad Labem (2018) a v obci Lhotka u Mělníka (2019).

Slavnostní národní zahájení Dnů lidové architektury Čech, Moravy a Slezska 2020 se v tomto roce uskuteční v sobotu 18. července v Muzeu lidových staveb v Kouřimí.

Hlavním centrem letošních Dnů lidové architektury Středočeského kraje se stane Muzeum lidových staveb v Kouřimí, pobočka Regionálního muzea v Kolině, p.o., situované na jihozápadním okraji tohoto památkově jedinečného historického města. Zde se v sobotu 18. července v 11 hodin bude konat jejich oficiální slavnostní zahájení moderované Václavem Žmolikem.

Sobota 18. července 2020

11:00 Otevření muzea, volná prohlídka

11:00 Slavnostní zahájení Dnů lidové architektury 2020

s úvodním slovem hejtmanky Středočeského kraje Jaroslavy Pokorné Jermanové, představením knihy „Lidové stavby Středočeského kraje“, prezentací mapy „Putování za stavbami lidové architektury ve Středočeském kraji“, křtem sborníku z odborné konference o dostavbě skanzenu a předáním ocenění Mistr tradiční rukodělné výroby Středočeského kraje 2019.

Současně bude otevřena výstava „Lidová architektura Středočeského kraje“

11:30 a 14:00 Lidové tance a písně z Čech, Folklorní soubor Horačky **12:30, 15:00, 16:30** Venkovská škola za časů císaře Josefa, Folklorní soubor BARUNKA a Michael Pospíšil

Po celý den: Ukázky tradičních řemesel (šindelář, tesař, kovář, kamnář, hliněné stavitelství, kynita z přírodní břidlice) – Lektorské dílny pro děti i dospělé – Promítání tematických filmů – Odborný výklad – Výstava Lidová architektura ve Středočeském kraji (stodola z Durdic) – Výstava prací košíkáře Petra Oláha (stodola z Durdic)

Neděle 19. července 2020

10:00 – 18:00 Otevření muzea, volná prohlídka muzea včetně výstavy Lidová architektura ve Středočeském kraji (stodola z Durdic)

14:00 Komentovaná prohlídka s výkladem ředitele muzea Mgr. Vladimíra Řišlinka

Putování za lidovými stavbami podél říčky Výrovky

Pro Dny lidové architektury Středočeského kraje 2020 připravili pořadatelé tuto informativní skládačku, která nabízí zájemcům individuálně absolvovat trasu Putování za lidovými stavbami podél říčky Výrovky s vybranými nejzajímavějšími vesnickými památkami a sídly na Kouřimsku i dalšími v širším regionu a má sloužit jako průvodce po památkovém dědictví zdejšího venkova. Širší oblast Kouřimska leží na pozoruhodném zřetelném předělu dvou větších geomorfologických celků – zatímco na severovýchodě se rozprostírají rozsáhlé mírně zvlněné roviny úrodného Polabí patřící do České tabule, je krajina Středočeské pahorkatiny na jihozápadě zcela jiná, kopcovitá, hustě zalesněná s drsnějším klimatem a méně vhodná k zemědělskému využití. Také osídlení se v obou těchto částech vyvíjelo odlišně. Polabská nížina je starým sídelním územím obývaným kontinuálně již od pravěku, venkovské osady zde proto vznikaly už v raném středověku a v jeho vrcholné fázi pak byly zpravidla přeměněny na pravidelně vyměřená velká návesní vesnická sídla. Naproti tomu intenzivnější kolonizace lesnaté vrchoviny na Černokostecku a v Posázaví probíhala až od 13. století a tehdy

zakládáné drobné vsi byly ve století 14. postupně znovu vysazeny a výtčeny s pravidelným půdorysem. Zde také najdeme větší množství dochované původní roubené zástavby. Ta byla v bohatých rovinatých krajích od 18. století kompletně nahrazena zděnou klasicistní a pozdější koncem 19. století eklektickou vesnickou architekturou, s jejímiž zbytky se zde dosud setkáváme. Informace ke Dnům lidové architektury Středočeského kraje 2020 lze získat v regionálních informačních centrech, muzeích, kulturních zařízeních a rovněž na webových stránkách:

www.lidove-stavby.cz;

www.kr-stredocesky.cz;

www.muzeumkolin.cz;

www.npu.cz

Putování za lidovými stavbami podél říčky Výrovky

● **1/ Výrovka (Vavřínecký potok, Kouřimka, Plaňanka)**

Říčka Výrovka tvoří jakousi vodní páteř Kouřimska, kterým v meandrech protéká od jihu na sever, délka jejího toku je 62 km a plocha povodí 542,5 km², pramení v Posázaví ve vesničce Kochánov u Uhlířských Janovic v nadmořské výšce 492,5 m, dále teče přes Zásmuky, Kouřim, Plaňany, Pečky a asi 5 km východně od Nymburka ústí u Písta do Labe v nadmořské výšce

181 m; na jejím dolním toku 4 km severně od Uhlířských Janovic byl roku 1472 vybudován velký Vavřínecký rybník s hrází dlouhou 450 m a plochou 72 ha; v mírně zvlněné až ploché krajině vytváří na mnoha místech překvapivě malebně zalesněné údolí s řadou mlynář (zejména mezi Vavřincem a Kouřimí), které má na úseku mezi Plaňany a Radimí charakter menšího skalnatého kaňonu zaříznutého do roviny Polabí; její oficiální pojmenování je sice Výrovka, ale místně je běžně nazývána na dolním toku Vavřínecký potok, na středním Kouřimka a na dolním Plaňanka.

● **2/ Zásmuky – most**

na návodní straně břity a kdysi na něm stávala barokní socha sv. Jana Nepomuckého, která byla vandalem roku 1970 svržena do vody, v roce 1998 pak vyzdvížena, očistěna a bezhlavé torzo uloženo na radnici v Zásmukách; v minulosti byl snad most součástí starší větve silnice mezi Kutnou Horou a Prahou.

● **3/ Mlékovice**

Vesnice ležící asi 6 km jihovýchodně od Kouřimí je poprvé připomínána roku 1287, její nevelká náves nás zaujme kaplí sv. Václava z roku 1849, několika udržovanými původními vesnickými usedlostmi a především jedinečně zachovalou typickou venkovskou hospodou z roku 1919, jejíž uliční průčelí si uchovalo nedotčenou výtvarnou podobu, včetně tematicky motivované barevné štukové plastické výzdoby, stahovacích rolet, oken, dveří a dalších prvků; důležitou a potěšující informací je skutečnost, že hostinec stále slouží svému účelu.

● **4/ Toušice – most**

Polní cestou jižně od obce Toušice proti proudu Výrovky dojdeme k místu zvanému Toušické prahy, kde v minulosti (snad již v 15.–16. století) existoval rozlehlý rybník, jehož stavitelé využili zúženého skalnatého koryta říčky k vybudování dvou přepadů v hrázi, součástí této hráze byl i pozoruhodný

a překvapivě mohutný barokní kamenný most s pěti oblouky postavený patrně kolem roku 1700, jehož pilíře byly na návodní straně protaženy do břítů, opravován byl v letech 1838 a 2013 po povodních; celkový dojem z této cenné technické památky je umocňován skalnatým řečištěm s kaskádovitými peryjeji, nad kterými se klene.

● **5/ Kouřim**

Muzeum lidových staveb v Kouřimí, pobočka Regionálního muzea v Kolině, je jedinou expozici svého druhu u nás, která shromažďuje a prezentuje vesnické stavební památky z několika odlišných geografických i typologických oblastí lidové architektury, konkrétně z širších okruhů středních, východních a severních Čech; najdeme tu čtrnáct větších obytných

i hospodářských objektů různých sociálních vrstev venkovského obyvatelstva z období 17.–19. století volně soustředěných do určitých územních celků reprezentujících pro ně charakteristickou formu lidového domu, které ale zároveň společně vytvářejí představu typického vesnického sídla s návsí, do ní ústících cest lemovaných dalšími stavbami i jinými nezbytnými atributy venkovské krajiny; většina objektů muzea je vybavena dobovými interiérovými expozicemi dokumentujícími způsob života vesnického obyvatelstva v příslušném prostředí a historickém období, některé jsou přizpůsobeny k pořádání edukačních programů; muzeum vzniklo roku 1972 v souvislosti s výstavbou vodního díla Želivka, z jehož zátopové

oblasti byly zachráněny a do višňovky na okraji Kouřimí přemístěny první stavby, jež se staly součástí Regionálního muzea v Kolině. Doporučujeme také prohlídku bývalého **královského města Kouřim**, roku 1992 vyhlášeného městskou památkovou zónou, které patří k nejzachovalejším středověkým městským sídlům u nás a dodnes si uchoválo specifický genius loci s jedinečnou atmosférou umocňovanou řadou unikátních památek.

● **6/ Klášterní Skalice**

Obec leží asi 3 km severně od Kouřimí, první zmiňována je v roce 1345, ale významnou se stává díky založení cisterciáckého kláštera roku 1357; za účasti stavební huti Matyáše z Arrasu zde vzniká typické cisterciácké opatství čtyřkřídlé dispozice s rajským dvorem a k němu připojeným impozantním kostelem Milostné Panny Marie

nebývalých rozměrů katedrálního typu (síňové pětilodní s vysokým chórem a příčnou lodí transeptem), tento areál s největším gotickým kostelem v Čechách byl roku 1421 vyplněn a pobořen husity a následující dva pokusy ho obnovit (1481–1533 a 1690–1783) skončily nezdarem a definitivním zrušením za reforem Josefa II.; poté bylo počátkem 19. století torzo konventu s kaplí upraveno na zámek, další pozůstatky kláštera roku 1840 odstraněny a areál nadále hospodářsky využíván; z původně velkolepé stavby se dodnes dochovaly pouze zbytky budov konventu stavebně upravené koncem 17. a během 19. století, několik kamenických článků a mohutný osamocený profilovaný gotický pilíř; ve vsi a jejím blízkém okolí se nachází řada drobných barokních sakrálních památek symbolicky tvořících latinský rovnoramenný kříž, jehož střed tvoří budovy bývalého kláštera.

● **7/ Třebovle**

Vesnice vzdálená jen 3 km severozápadně od Kouřimí, uprostřed obce na vyvýšené uměle vytvořené plošině obehnané vysokou kamennou terasovitou obrannou hradbou stojí raně gotický prostý a architektonicky jednoduchý, ale působivý kostelík sv. Bartoloměje tvořený

obdélnou lodí a téměř čtvercovým presbytářem se sakristií přistavěnou v letech 1864–1865, v interiéru se dochovala unikátní fresková výzdoba ve 70.–80. let 13. století, opodál stojící samostatná zvonice byla zbudována roku 1661; dále v obci uvidíme zbytky tzv. Knižecího dvora, vzniklého postupnými stavebními úpravami původní gotické tvrze probíhajícími od 2. poloviny 17. století až do století 19., areál se ale ve 2. polovině 20. století během působení JZD dostal do havarijního stavu a v nedávné době většinu jeho budov místní obecní úřad nechal odstranit, poslední zbývající je v soukromém vlastnictví; kromě toho ve vsi existuje ještě tzv. Sázvavský dvůr tvořený Horním a Dolním vrchnostenským dvorem, jejichž hlavní budovy dal Sázvavský klášter barokně upravit, od roku 1991 je Dolní dvůr bez využití a pustne, zatímco Horní dvůr má soukromého majitele a slouží k bydlení; na návsi si všimneme velkého udržovaného statku čp. 18 s klasicistní kamennou branou a výklenkové kapličky z roku 1727 se sousoším sv. Jana Nepomuckého s anděly.

● **8/ Radim – most**

barokních soch, po jejich odstranění v 60. letech 20. století jsou dvě uloženy v lapidáriu zámku v Mnichově Hradišti, kopie jedné z nich je v místním zámeckém parku a jedna je nezvěštná.

● **9/ Dobříchov – Píchora**

je nádherný výhled do Polabí; Píchora je významná zejména rozsáhlým žárovným pohřebištěm germánského kmene Markomanů s bohatě vybavenými hroby vyšší společenské vrstvy z období tzv. Marobudovy říše, pohřbívalo se zde od přelomu letopočtu asi do roku 180 a jde o jednu z vůbec největších a nejvýznamnějších nekropolí této epochy; objevena byla při těžbě písku roku 1896 a poté podrobně archeologicky prozkoumána; po nalezišti a místních památkách nás provede Naučná stezka Markomanů končící na západním úbočí u zdiřilé pozoruhodné rekonstrukce dřevohliněného germánského obydlí.

Další hodnotná vesnická sídla a památky

● **10/ Vrbčany, okr. Kolin**

sv. Vojtěchem kolem roku 990, na místě této archeologicky doložené předrománské stavby byl kolem poloviny 12. století vybudován románský kostel s apsidou, kterou kolem roku 1500 nahradil polygónální presbytář, výrazně barokní úpravy spočívající v prodloužení lodi kostela proběhly koncem 17. století a další pak v následujícím století, v ose průčelí kostela byla v letech 1728–1729

postavena samostatná dvoupatrová barokní zvonice, obranný charakter kostela dodnes dosvědčuje okružní masivní kamenná hradební zeď a mohutný val s příkopem; Vrbčany jsou jednou z mála obcí rovinatého Českokobrodska a Kolínska, kde se dosud zachoval větší počet architektonicky kvalitní zástavby z poslední třetiny 19. století, tvořené velkými domy bohatě zdobenými štukovými dekorem neorenesančního a eklektického tvarosloví, charakteristické půdními nadezdívkami a valbovými střechami a rozsáhlým hospodářským zázemím včetně mohutných stodol (čp. 2, 3, 4, 6, 7, 19, 20, 51, 52), k ojedinělým zástupcům starší stavební vrstvy patří v jádře roubené stavení čp. 11, klasicistní dům čp. 18 a brána usedlosti čp. 17, příznivý dojem obce posiluje malebná skládba zástavby s rybníkem a dominující siluetou kostela se zvonící.

● **11/ Chotouň, okr. Kolin**

Nevelká obec starobylého původu a složitého půdorysu situovaná asi 7 km východně od Českého Brodu patří spolu s Hořany a Vrbčany k nemnoha vesnicím této oblasti s dochovanou urbanistickou strukturou i hmotovou skladbou zástavby; podle tradice se zde pravděpodobně mezi lety 970–985 narodil sv. Prokop, což připomínají svatoprokopské

legendy 11. století; v raném středověku patřila ves olomouckému biskupství, ale roku 1330 byla nově vysazena a přeorganizována na pravidelném půdoryse, který se vývojem dále proměňoval, jeho základem byly dva podlouhlé návesní prostory, z nichž jižnější s potokem byl zaplněn mladšími chalupami a úlohu centra obce postupně převzalo prostranství u kostela a rybníčku; nejvýznamnější památkou je kostel sv. Prokopa v postavený v letech 1708–1717 podle návrhu proslulého Jana Blažeje Santiniho; jižně od něj se rozkládá rozlehlý barokní a později upravovaný Prokopský dvůr čp. 43, údajné rodiště sv. Prokopa; kromě sýpky s volutovými štíty u čp. 8, ojedinělé barokní památky lidového stavitelství, najdeme ve vsi převážně rozměrně bohatě usedlosti z konce 19. a počátku 20. století s polopatry, valbovými střechami a eklektickými fasádami (zejména čp. 1, 3, 5, 6, 7, 8, 18, 19, 21, 25, 26), pozoruhodný je ucelený soubor velkých stodol v humnech; podobu vesnice příznivě dotváří drobné sakrální památky – sochy, kříže, kapličky, z nichž nejcennější je studánka Prokopka se sochou tohoto světce z roku 1708 nad záračným, plyným a chutným pramenem; zajímavostí je tzv. Homole sv. Prokopa s kamenným křížkem na jižním okraji obce, která podle pověsti vznikla oškrabáním hlíny z pluhu, do něhož zapráhl sv. Prokop d’lábla a vyoral s ním Čertovou brázdou mezi Sázvavou a Chotouní, ve skutečnosti ale jde o mohyly velmože bylanské kultury z 6.–7. století př. n. l. z pozdní doby bronzové; v hospodářských objektech usedlosti čp. 8 lze navštívit soukromé Muzeum traktorů a zemědělské techniky.

● **12/ Vršice, okr. Kolin**

Drobná vesnička s koncovou silnicí první zmiňovaná roku 1415 rozložená na návsi asi 2 km západně od Zásmuk si dosud uchovala svou charakteristickou tvářnost, projevující se například příznivou skladbou a podobou zástavby menších měřtek nebo malebně působící komorní návsi se zvoničkou z červeného pískovce z roku 1861 obklopenou trojicí lok; pozoruhodnou stavbou je dvojice